

ובברייתא [שם] איתא: **אם לא הודיעו המוכר** "אמה מכרתי לשחוט", הולך הלוקח ו**ישוחט ואינו נמנע** משום "אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד". הרי דסמכינן על כך שהמוכר היה מזהירו למונעו מאיסור, והוא הדין שהיה מזהירו שלא יעבור ויחלל את קדושת הבכור.

שואלת הגמרא: **לימא תיחוי ברייתא זו תיובתא דרב ושמואל** החולקים על רבי יוחנן?

ומשינינן לשיטתם: **התם** — גבי אותו ואתו ואתו בנו — **במוכר תליא מילתא**, כלומר חובה עליו להודיע בימים אלו שאמה מכר לשחוט, וכיון שלא הודיעו ודאי לא מכר את אמה, אבל **הכא בלוקח תליא מילתא** כי הבהמה שלו ועליו להפריש בכורותיו, ואין זה ענינו של המוכר.⁽⁶⁾

מתניתין:

רבי אליעזר בן יעקב אומר:

בהמה גסה מבכרת ששפעה חררת דם, הרי זו

[החררה] **תקבר, ופטורה מן הבכורה**, שאין הולד הבא אחריה חשוב בכור. ותתבאר המשנה בגמרא.

גמרא:

תני רבי חייא בברייתא, כהמשך לדברי רבי אליעזר בן יעקב: ⁽⁷⁾ אבל **אינה מטמאה** החררה **לא במנע ולא במשא**, ואף שהנבילה מטמאה במגע ובמשא.

ומקשינן: והרי שנינו במשנה שתקבר, ובפשוטו היינו משום דחיישינן שמא ולד זכר היה ונימוק, ואסור בהנאה משום בכור. אבל לדברי רבי חייא תיקשי: **ומאחר דאינה מטמאה לא במנע ולא במשא** ואין בו דין ולד, **אמאי תיקבר!** ⁽⁸⁾

ומשינינן: הא דקוברים אותה אינו משום כב-א קדושת בכורה, אלא **כדי לפרסמה שנפטרה מן הבכורה**, שאם לא היה זה ולד לא היו קוברים אותה, אבל באמת אין לו דין ולד כדי ליקבר.

תומו. והאחרונים — ראה הערות על מהרי"ט אלגאזי — העירו, שנידון זה חשוב דאורייתא שנתגלגל לדרבנן, דכזה לא פשיטא כלל שחשוב דרבנן, ראה שם.

7. נתבאר על פי התוספות בד"ה רבי. וראה רש"י ורש"ש.

8. לשון רש"י הוא: אינה מטמאה במגע ובמשא כנבילה, השתא סלקא דעתין משום דלא חיישינן

וראה עוד מה שהביא ליישב בשם מהראנ"ח, ומה שכתב מהרי"ט"א בזה. וראה עוד **בביאור הגר"א** יורה דעה סימן טז אות טז. ובחזון איש בכורות כ ז.

6. נתבאר על פי רש"י. והתוספות פירשו: במוכר תליא מילתא, שיודע המוכר בלוקח

רבי אליעזר בן יעקב, היינו הא דאמרן שהבשר בטל ברוב.

רבי שמעון מאי היא, דתנן:

השליא שהפילתו אשה בבית, הרי הבית מטמא משום אהל המת, ולא משום שהשליא היא עצמה ולד לטמאות, אלא שאין שליא בלא ולד אלא שנימוק, ואף שנימוק הרי הוא מטמא.

רבי שמעון אומר: כבר נימוק הולד עד שלא יצא, ולכן אינו מטמא כי בטל הוא ברוב דם הלידה שרבה עליו ומבטלו.

ואכתי מקשינן: למימרא — מדנפטרה מן הבכורה משום חרות דם — דולד מעליא הוא [ולד חשוב הוא], ואם כן, אמאי אין מטמא לא במגע ולא במשא?!

אמר רבי יוחנן: משום ביטול ברוב נגעו בה, שמיחוי הולד שבחורה בטל ברוב דם הלידה.⁽¹⁾

ואזדא רבי יוחנן — שפירש את טעמו של רבי אליעזר בן יעקב משום ביטול ברוב — לטעמיה, דאמר רבי יוחנן: רבי אליעזר בן יעקב ורבי שמעון אמרו דבר אחד:

ואולם שיטת רש"י תתבאר לכאורה לפי שיטת המרדכי.

ומיהו מהרי"ט אלגאזי שם כתב לבאר דברי המרדכי בדרך אחרת מהמשנה למלך, ראה שם. ובלאו הכי יש לעיין בדקדוק לשון רש"י, דריהטת הסוגיא לא משמע כן, ותירוץ הגמרא "כדי לפרסמה שנפטרה מן הבכורה" קאי גם למסקנא, וכאשר באמת מבואר בתוספות בד"ה בהמה, וברמב"ם בכורות ד יב.

1. א. תמה בקהלות יעקב סימן כ: כשם שאינה מטמאה במגע ובמשא ואין בה קדושת בכורה משום ביטול ברוב, אם כן, למה באמת פטורה היא מן הבכורה, והרי נאמר שהולד בטל ואין כאן פטירת רחם?! [ראה שם שהאריך לבסס קושייתו].

וכתב: והנראה, דמכאן מוכח, דכל דין ביטול ברוב אינו אלא שהמיעוט מאבד כל דינים שיש עליו, ושוה הוא בכל הדינים לרוב, אבל שמו לא נתבטל ונקרא המיעוט עדיין בשם "ולד", שבכל מקום שהוא ולד הוא, אלא שדיניו נתבטלו ממנו, אבל בנוגע לפטור אמו שפיר פוטר. וראה שם מה שדן בזה מדברי המרדכי — המובאים

שמה ולד היה שנימוק, ופרכינן אמאי תיקבר. ונראה מלשונו שלא הוקשה קושיא זו לגמרא אלא לפי הסלקא דעתין, אבל למסקנת הגמרא דסברת רבי חייא היא משום ביטול ברוב, שוב לא קשה אמאי תיקבר. וצריך ביאור, כי לו יהא דמשום ביטול ברוב הוא, אמאי יקבר כיון שבטל הוא ברוב, [וכן מבואר באמת בתוספות בד"ה בהמה, יובאו דבריהם בהערות שבעמוד הבא]? אך ראה במהרי"ט אלגאזי שם, שהביא משם המרדכי בסוף חולין — כפי שפירשו המשנה למלך משכב ומושב א יד — דכל דבר שתחילת חלות איסורו וטומאתו היה מעורב לא שייך ביטול ברוב, ומטעם זה צחצוחי זיבה המעורבים ברוב שכבת זרע מטמאים, וכן רוק של יבמה המעורב ברוב דם כשר לחליצה. ולפי זה צידד מהרי"ט אלגאזי, דלענין בכורה, כיון דלא חייל קדושת הבכור עד שיצא לאויר העולם דבפטר רחם תלי חזמנא — לא שייך ביטול ברוב, ואף דלענין טומאה שפיר שייך ביטול ברוב ומשום דהיה ניכר הולד קודם צאתו לאויר העולם [וכמו שהביא שם, ראה שם באריכות], מכל מקום לענין בכורה אין כאן ביטול. ומטעם זה כתב שם דהתוספות לא סבירא להו כהמרדכי.

תנן התם במסכת אהלות ז ד :

א. אשה שמת עוברת במעיה, וישבה על המשבר ונפתח קבר הרחם בבית זה ולא יצא בו הולד, והוציאוה לבית אחר ושם נולד, טמא הבית הראשון כאילו נולד שם, שהטומאה בוקעת דרך פתיחת קבר הרחם.

ב. אבל אין לנפלים פתיחת הקבר עד

שיעגילו ראש כפיקה. כלומר, אשה שעוברת עדיין לא העגיל ראשו ונעשה עב כפיקה [מפרש לה ואזיל], אינו מטמא על ידי פתיחת קבר הרחם.⁽²⁾

ומפרשינן: מאי כפיקה?

אמר רב הונא: כפיקה [כוש הטווייה]⁽³⁾ של צמר.

דפירסום לרבי חייא.

2. לשון הרמב"ן בהלכותיו כאן הוא: אין לנפלים פתיחת הקבר עד שיעגילו ראש כפיקה, דפחות מכאן אין הקבר נפתח קודם יציאתה, והוי ליה טומאה טמונה ואינה בוקעת ויוצאה, לפיכך הבית הראשון — טהור.

וכתב על זה מהרי"ט אלגאזי [לו א]: מתבאר מדברי רבינו, דהיינו טעמא דעד שיעגילו ראש כפיקה, כי פחות מכאן אין הקבר נפתח קודם יציאתו, ומשום הכי כל שלא העגיל ראש כפיקה, הבית הראשון טהור, דמסתמא לא נפתח הקבר שם —

אבל מכללות דברי הר"ש בפירושו לאהלות לא משמע הכי, אלא, אפילו בפחות מפיקה הקבר נפתח קודם יציאתה, אלא כיון דכל כך קטן הוא, אין פתיחת הקבר שלו נחשב כאילו יצא לחוץ. וראה גם לשון מהרי"י קורקוס בכורות ד יב "ואחרים מפרשים, דהכי קאמר אין הנפלים מטמאים בפתיחת הקבר עד שיעגילו ראש כפיקה, כי קודם לכן אין חשוב לטמא בפתיחת רחם". [ויש להעיר, שלשון הגמרא לקמן הוא "של אשה כשל שתי", ומשמעות הלשון היא: פתיחת הקבר של אשה כשל שתי, ואם כן, משמע שהוא שיעור בפתיחת הקבר ולא שיעור בגודל הולד].

3. רמב"ם בפירוש המשניות. ובכסף משנה — בכורות ד יג הביא בשם הערוך, דפיקה הוא כמו

באות ב — שהקשה: הרי רוק היבמה נתבטל בדם. וראה עוד בראשית בכורים מה שכתב בשוב קושיית הקהלות יעקב בסוגייתנו, ובמה שהביא שם בשם האבני נזר.

ב. הקשו התוספות על הא דמבואר בסוגייתנו, דרק משום רבי חייא הצרכנו לומר שכל טעם הקבורה הוא כדי לפרסם. שהרי אף בלא דברי רבי חייא מוכרחים לומר כן, שהרי אין לחוש לולד בכור זכר כיון שמיעוט הוא, כי סמוך מיעוט של היולדות נדמה למחצה נקבות והוה ליה זכרים מיעוטא, [וכעין שאמרו בחולין עז ב]?!

ותירצו התוספות: "אדאמר רבי חייא לא ניחא ליה כל כך שתקבר מטעם פרסום, כיון דאפילו יודע שילדה דבר הקדוש לא בעיא קבורה משום דבטלי".

וביאר מהרי"ט אלגאזי [אות ל] את דבריהם: אין סברא שיתקנו חז"ל קבורה מטעם פרסום, אם לא יהיה קצת סרך איסור, דבלאו הכי נראה כחוכא ואטולולא. ובשלמא מטעם שלא ילדה דבר הקדוש בבכורה, מכל מקום הא איכא מיעוטא, ולרבי מאיר דחייש למיעוט צריך קבורה, ואך דלדידן לא חיישינן למיעוט, מכל מקום כיון דאיכא קצת סרך איסור תיקנו חז"ל שתקבר משום פרסום. אבל לרבי חייא דסבירא ליה דבטל ברוב, אם כן, ליכא שום סרך איסור לתקן הכי, דאפילו חיישינן למעוטא הרי בטיל ברוב, ומשום הכי הקשה הש"ס כן לרבי חייא, דקא סלקא דעתיה דלא מסתבר לומר טעמא

אמר ליה חייא בר רב לרב הונא: רבי! פריש לי: פיקה של שתי שהיא קטנה או פיקה של ערב שהיא גדולה יותר?

אמר ליה רב הונא לחייא בר רב: תניא: פיקה של שתי, דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר: פיקה של ערב. רבי אליעזר ברבי צדוק אומר: אף אם לא העגילו הנפלים כפיקה, משנפתח רחמה כל כך עד שיראו טפיפיות בתוך רחמה, הרי הוא מטמא.

ומפרשין: מאי טפיפיות?

אמר רב יהודה אמר שמואל משום רבי אליעזר ברבי צדוק: כך היו מפרשין בירושלים, כפרידה שכורעת להטיל מימיה, ומתוך כריעתה נפתח רחמה מאד ונראית פיקה מתוך פיקה [קמטים נראים ברחם].⁽⁴⁾

אמר רב הונא: שמעתי שתי פיקות [שני שיעורים ששיערום כפיקה]: אחת של שתי, ואחת של ערב, ואין לי לפרש, לענין מה השיעור הוא פיקה של שתי, ולענין מה השיעור הוא פיקה של ערב.

כי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן: שלש פיקות שמעתי: אחת של שתי, ואחת של ערב, ואחת של פיקה גדולה של סקאין [מפרש לה ואזיל], ואין לי לפרש.

כי אתא רבין פירשה משמיה דרבי יוחנן:

של אשה שיעורה כפיקה של שתי לענין טומאת אהל, וכדתנן לעיל שאין לנפלים פתיחת הקבר עד שיעגילו ראש כפיקה, ופיקה זו של שתי היא, כרבי מאיר בברייתא דלעיל.

של בהמה שיעורה כשל ערב, והוא לענין מה ששינינו בחולין ע ב: בהמה שמת עוברה בתוך מעיה, והושיט הרועה את ידו ונגע בו, טהור, ומשום דטומאה בלועה היא. ומשהעגיל ראש הולד כפיקה של ערב הרי הוא מטמא.⁽⁵⁾

פיקה גדולה של סקאין, כדתנן:

גוש הבא מבית הפרס [שדה שנחרש בה קבר, שעפרה מטמא מדרבנן], וגוש הבא מארץ העמים [שגזרו עליו טומאה] שיעורו

כדור קטן שנותנים בראש הכוש.

4. ולשון "טפיפיות": תרי זימני פיפי. דהיינו, פיקה. רש"י.

5. נתבאר על פי שיטת רש"י והתוספות המפרשים "של בהמה כשל ערב" דהיינו, לענין טומאה.

כתב הרמב"ן: ודאי הך שמעתא לענין טומאה איתמר, ולא לענין יצירת הולד באשה ובבהמה לגבי ולדות ובכורות, תדע, דלא אמרינן "אין

לנפלים פטירת רחם" אי נמי "אין לנפלים יצירה", אלא "אין לנפלים פתיחת הקבר" קאמרינן, והכי פירושא: דתנן לענין אהל בפרק ז דאהלות: אין לנפלים פתיחת הקבר עד שיעגילו ראש כפיקה, דפחות מכאן אין הקבר נפתח קודם יציאתה והוה ליה טומאה טמונה ואינה בוקעת ויוצאה, לפיכך הבית הראשון טהור, ומאי דאיתמר נמי בבהמה ככהאי גוונא הוא ... דקאמרינן השתא "אין לנפלים דבהמה פתיחת הקבר עד שיעגילו ראש כפיקה של ערב".

[נותן את הציר בכוס ומכניסו למקוה, ומשנגעו מי המקוה בציר שבכוס נטהר הציר]. כי מה נפשך:

אי מיא רובא נינהו, כיון דעביד להו השקה טהרי להו [אם המים הם הרוב, אם כן, שם מים עליהם, והשקה מועילה לטהרם].

ואי רובא ציר נינהו, הרי ציר לאו בר קבולי טומאה הוא. אלא מאי איכא? משום הנך מיעוטא דמיא, הרי הנך בטלי להו ברובא, [ואם הרוב הוא ציר ושם אוכל עליו שלא יועיל השקה לטהרו, מכל מקום הרי הוא טהור, כי הציר אינו מקבל טומאה שאינו

בכדי לטמא⁽⁶⁾ כפיקה גדולה של סקאין⁽⁷⁾, שהוא כחותם המרצופין [גודלה של אותה פיקה הוא כגודל החותם שעושים לשקים גדולים של גמין], וישנו בצד העליון של מגופת החבית הלחמית, [וגודלה של אותה פיקה ואותו חותם, הוא כמו הגולה שהיא כמו בית יד של כיסוי החבית העשויה בבית לחם].⁽⁸⁾

אמר ריש לקיש משום רבי יהודה נשיאה:

הלוקח ציר [היוצא מהדגים כשמולחים אותם, ומערבים אותו במים] מעם הארץ שמגעו מטמא, הרי זה משיקו במים, וטהור,

מדברי רש"י, דאם רובא ציר אינו מועיל השקה אף בלי ביטול ברוב, אלא משום ששם אוכל על כל התערובת כיון שרובא ציר. אלא, דמה שאין מועיל השקה למיעוט המים הוא משום ביטול ברוב, וזה הוא שכתבו, דאם אינו בטל ברוב שוב ממילא מהני להו השקה.

ומיהו גם לפירוש רש"י אין לחוש למחצה על מחצה, שעד כאן לא אמרינן שאין מועיל השקה למים שבתערובת אלא דוקא אם רובא ציר, אבל אם מחצה על מחצה הוא, מועיל שפיר השקה למים שבתערובת.

ובשיטה מקובצת השלם [הובא במהרי"ט אלגאזי מזו ג] הוסיף על דברי התוספות מתוספות חיצוניות: ואם תאמר: אם כן, אמאי לא קאמר תלמודא בהדיא "אי מחצה על מחצה סלקא להו השקה"? ויש לומר, דהכי נמי הוי מצי למימר הכי, אלא צמצום לא שכיח, דלא אפשר לצמצם. ואפילו לרבי יוסי הגלילי [הסובר אפשר לצמצם] מכל מקום לא שכיח פלגא ופלגא. וראה עוד שם שהקשה על זה מסוף הסוגיא דמשמע בפשטות דשכיח מחצה על מחצה, ראה שם.

6. כנראה ש"סקאין" הוא שם האומנים עושי שקים. ופיקה שלהם גדולה, כי חוטי השק עבים כמו שכתב רבינו גרשום.

7. כן משמע מדברי התוספות, וראה רש"י.

8. א. נתבאר על פי רש"י, שכתב: משום הנך מיעוטא דמיא: דמקבלי טומאה והשקה לא מהניא להו הואיל ורובא ציר, ובאוכל לא סלקי השקה. ונראה מדבריו, דאם רובא ציר נינהו לא מועיל השקה אף למים המערבים בתוכו, ונראה גם מלשונו שהטעם בזה אינו משום ביטול ברוב, שהרי עדיין לא ידענו מביטול ברוב, אלא מטעם ש"רובא ציר", והיינו דשם אוכל על כל התערובת, ולאוכל אין מועיל השקה.

ב. כתבו התוספות: ואפילו היו מחצה על מחצה, מכל מקום מטעם דלא בטל סלקא להו השקה. והיינו, דהוקשה לתוספות: שמא מחצה על מחצה הוא, ושוב לא שייך לומר שבטלי המים ברוב! ולזה פירשו, דממה נפשך אם לא בטלי המים ברוב, הרי סלקי להו השקה. ומשמע מלשונם, שלא כמו שנתבאר באות א

אוכל, ואילו המים בטלו ברוב הציר.⁽⁹⁾

אמר רבי ירמיה:

לא שנו שעל ידי השקה טהור הציר אלא לטבול בהן את פיתו, אבל ליתן את הציר בקדירה שיש בה מים – לא, ומשום שמצא מין את מינו וניעור. כלומר, אף שמיעוט המים בטלו מתחילה ברוב שלא ייטמאו, מכל מקום כשנצטרף להם המים שבקדירה ורבו המים על הציר, חזרו המים ונטמאו.

יתיב רב דימי וקאמר להא שמעתא! אמר תמה ליה אביי:

וכי טומאה שבטלה חזרה וניעורה?!

אמר ליה רב דימי לאביי: ואת לא תסברא שטומאה, אף שבטלה, הרי היא חוזרת וניעורה?!

והתנן במסכת תרומות [ה ב]:

סאה תרומה טמאה שנפלה ונתערבה

לתוך מאה סאה של פירות חולין טהורין, ועדיין לא הוכשרו לקבל טומאה על ידי ביאת משקין עליהן,

[נתבואה של תרומה בשיעור סאה בטלה בכמות של מאה סאין חולין. אך תיקנו חכמים, מפני הפסד כהן, שצריך להוציא מהתערובת תבואה בשיעור של תבואת התרומה שנתערבה, וליתנה לכהן. ואסור לאכול מכל התערובת קודם הרמת הסאה.

ונחלקו רבי אליעזר וחכמים מה דינה של אותה סאה תרומה כאשר התרומה שנפלה לתוך התערובת היתה טמאה].

רבי אליעזר אומר: תירום, יוציא מהתערובת סאה אחת, והיא תרקב.

וטעמו של רבי אליעזר: לפי ש"אני אומר", היא סאה שנפלה, היא סאה שעלתה. כלומר, דין ההתייחסות לסאת התבואה שהעלה מתוך התערובת הוא כמו לתרומה ודאית. ולכן הוא נותן לה דין טומאה כדין תרומה טמאה.

וחכמים אומרים: תעלה, תיבטל התרומה הטמאה בתערובת, ותיאכל עם שאר התבואה שהיא חולין.

אבל, כדי שהתרומה הטמאה לא תטמא את שאר התבואה, צריך שיאכלנה באופן שלא יהיה מגע מים, כגון שיאכל את החטים כשהם ניקודים, יבשים ללא משקין, או קליות, שחטים קלויות גם הן יבשות, או תילוש העיסה של הקמח במי פירות, שאינן משבעה משקין המכשירין לקבל טומאה, או תתחלק העיסה לעיסות קטנות, ובלבה, דהיינו, ובתנאי שתהא החלוקה לעיסות קטנות באופן שלא יהא במקום אחד שיעור כביצה מהתרומה הטמאה, שהוא השיעור הראוי לטמאות טומאת אוכלין.

ותני עלה, ושנינו על משנה זו בברייתא: אותן חולין שנשארן לאחר שהעלה מהם את הסאה,

לרבי אליעזר, מה תהא עליהן?

9. [יש לעיין: לפי מה שנתבאר בהערה לעיל לשיטת התוספות, דמה דלא מהני השקה כשרובו